

Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 130-летию С.Сейфуллина = С.Сейфуллиннің 130 жылдығына арналған халықаралық ғылыми - практикалық конференциясының материалдары. - 2024. – Б.IV. - Б. 96-99.

ӘОЖ. 82-1/-9(045)

СӘКЕН СЕЙФУЛЛИН ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ «ОТАНДЫ СҮЮ» МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Абикенов М. Т. ф.ғ.к.,
Ахметова Дильназ I курс студенті
С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ.*

С. Сейфуллин отаншылдық шығармаларында (азаматтық лирика) өмірге деген көзқарас, өмірге деген құлшыныс айқын сезіліп, бірден көңілге қонымды болып келеді. Мұның басты себебі, ақын шеберлігі мен қатар, қаламгер бойындағы патриоттық сезім мен өмір сүруге деген бұла күш буырқанысынан бастау алса керек. Өзінің ғұмыры мен тұла бойындағы ақындық талантын қоғамдық өзгерістердің жаңашыл сипатын ашатын саяси тенденциясы басым азаматтық әуенге арнаған. Қазіргі қазақ поэзиясында ақын шығармашылығы отаншылдық негізде үлкен орын алады [1].

Сәкен Сейфуллиннің отаншылдық тақырыптағы лирикалық шығармалары тақырыптық және жанрлық сыр-сипаты жағынан әралуан болып келеді. Отанды сүю мәселесін ақын ашықтан-ашық көрсетпеген. Ақын отанға деген ыстық ықыласын туған даласының табиғатын, өлмес махаббатты, көңіл күйі әсерлерін беру негізінде жырлаған. Соның бәрінде де ақын өзі ғұмыр кешкен кезеңде өмір кешкен кейіпкер бейнесінде қарапайым адамының ішкі сезім байлығын терең ашуға, сол арқылы жаңа қоғамдық сапа қасиеттердің қалыптасуын көрсетуге тырысқан. Көп жағдайда ақын адамның сезім күйін оның қоғамдық өмірімен тығыз байланыста алып көрсетті. Бұған ақынның кеңестік төңкерістен бұрын жазған табиғат, махаббат жайлы өлеңдері нақты мысал бола алады.

Кеңестік дәуірдің лирик ақын есебінде Сәкен өз творчествосында осы халықтық гуманизм мен демократизмді дамытушы болды. Бұл кезде ол табиғаттың әсем жыршысы атанды. Сұлу Көкше суреті осы күнге дейінгі оқушының ұғымында тек Сәкен есімімен, оның атақты «Көкшетау» поэмасымен сақталып келді. Бұл тақырыпта ақын көптеген өлеңдерін жазды. Сәкен табиғатты жалаң жырламаған. Оны ақын әрқашан адам сезімімен, оның көңіл күйімен байланыста қарайды. Қазақ елінің азат өмір сүруі үшін күрес жолында жау тұтқынына түскен адамның көңіл күйі табиғатты суреттеу арқылы қалай берілгені «Қамаудан» атты өлеңнен белгілі. «Далада», «Қырда» атты өлеңдерінде ол табиғатпен сырласа отырып, ел басындағы ауңыртпалыққа

күйзелгенін білдіреді. Дала желі – бостандық үшін елге жеткізер жаңа образ. Ақын ән салса да, жел қағып әкетіп, Арқаға таратады. Даладағы ел жаңалықты жел үнінен естіп қуанысады. Ақынның өлеңдерінен елді сүю, отанға деген сүйіспеншілікті ыстық ықыластар лебі соғып тұрады. Ақынның еліне, жеріне деген көзқарастарын үнемі табиғатпен байланыстыра қараймыз, оқимыз, сеземізг түсінеміз. Мысалға «Ақша қар» атты өлеңінде Сәкен табиғаттың күнә мен кірден пәк тазалығын тамашалайды. Тазалық пен адалдық – ақын идеалы. Ескілікті жақтаған, көнерген ескі дүниеге қарсы ол үн көтереді. Жаңа жауған ақша қар сәні кеткен ағаштарға шашақ тағып, көрік береді, жер бетін жұлдыздай жалтыратып, сәнге бөлейді [2].

Сәкен Сейфуллин еліне деген сүйіспеншілікті табиғатпен байланыстыра суреттей отырып, ел байлығының символы етіп пайдаланады. Бұған «Экспресс» жинағындағы көп өлең дәлел. «Сұлу терек», «Міне, көл», «Орман», «Қара жер» өлеңдерінде экспресс үстінен туған даланың байлығын көріп қуанған адамның сезім күйі суреттеледі. Осы кітапқа кірген «Жазғы дала», «Күздігүні далада» өлеңдерінде табиғат сол дәуірдегі қоғамдық өмірдің өзгерістерін көрсетуде де, жаңа дәуір қызметшісі – жаңа бейне көңіл күйін танытуда да нақты қызмет атқарады.

Ақынның отаншылдық өлеңдері табиғатпен біріге отырып, жаңа, тың стиль қалыптастырған. С. Сейфуллиннің отаншылдық өлеңдеріндегі қалыптасқан жаңа стиль – өазіргі қазақ әдебиетінде отан мен табиғатты біріктіріп жырлаудың жаңа принципін қалыптастыруға зор қызмет етті. Ақын революцияның алғашқы күндерінен бастап бұл тақырыптағы шығармаларын буржуазияшыл-ұлтшыл ақындардың кертартпа лирикасына қарсы қоя жазды, табиғаттың жарқын суреттерін жасауға, байлығын көрсетуге бой ұрды.

Өзінің отаншыл лирикасында туған өлкенің сырлы табиғаты қаламгердің махаббат тақырыбына жазған өлеңдерімен де кірігіп, ел сүю тақырыбына негізгі арқау болған. Қаламгердің отаншыл лирикасын сараласақ, онда «Жазғытұры», «Тау ішінде» өлеңдерінде де отанға деген махаббаттың сәулелі үміт, отты арман аңсаған құпия сырлары көктем мен тау табиғатының әсем фонында беріледі. Тамылжыған түнде қалғыған тауды оятып ән салған жігітті сүю сезімі мен туған өлке сыры қоса қанаттандырылады.

Отаншылдық лирикасында туған даланың сұлу табиғаты мен адал махаббатты бірлікте алып жырлау мәселесін ақынның «Аққудың айрылуы» поэмасының ерекше маңызы зор. Отан сүюде үлкен гуманистік идеяны уағыздайтын романтикалық сарындағы махаббат туралы бұл аңыз күміс сулы, самал желді, қалың ну құрақты, аясы сырлы кеседей айдын көлдің жағасында өтеді. Көл сұлулығы мен сол көлді жайлаған қос аққудың жарастықты көркі үлкен ақындық шеберлікпен суреттеледі. Көл сәні - екі аққудың бірін қатал мерген тасадан атып түсіреді. Жұбайының өліміне шыдай алмаған егілген екінші аққу мергенге «мені де ат» деп жалынады. Қасиетті құстың қылығына таңданған мерген оны атпайды. Ал жұбайсыз өмірді мағынасыз санаған аққу

биікке шырқап шығып, қанатын қақпай, жерге құлап өледі. Адал махаббат туралы осы аңыздың үлкен гуманистік идеясы шын сезімді, достықты қадірлеуде, сұлулықты сүйюде жатыр.

Отаншылдық лирикасындағы осы гуманистік сезім ақынның «Ақсақ киік» атты балладасының да өзегін құрайды. Мұнда Бетпақтың шөлінде кездескен ақсақ киікке ақын аянышпен қарайды.

Қап-қара екі көзі мөлдіреген,
Әдемі екі танау желбіреген.
Елеңдеп жас балаша жалтандайды
Жер түрткен жусаннан да селдіреген,-

Деген жолдардың өзінде бала киікке үлкен сезімталдықпен, сүйіспеншілікпен қарап отырған ақынның нәзік жаны бар. Осындай тамаша аңға оқ ату – сұлулыққа оқ атумен бірдей. Жас балаша жаутаңдаған бала киіктің аянышты мұңы әрбір сезімтал адамды қозғамай қалмайды.

Келеді қаңғыратып жалғыз өзі,
Тілі жоқ, құр жүректе айтар сөзі.
Шағады шыбын жанның қиналғаны
Жалғыз-ақ мөлдіреген екі көзі.
Шығарма идеясының түйіні:
Ақ бөкен – сахараның бота көзін
Атты екен қандай адам көзі қиып.-

Деген жолдарда жатыр [3].

Сұлулықты ардақтауға үндейтін, адамды гуманистік идеяға баулитын бұл екі шығарма ақынның жеке басындағы сырды - нәзік жанды сезімтал, өмірге шексіз құштар, асқақ өз образынан да хабар береді.

Тақырыптық негізде, нақты айтсақ, отан сүйю идеясы жағынан бұларға жақын келетін туындының бірі – «Лашын әңгімесі». Адал достық, сүйіспеншілікті уағыздайтын бұл шығармасын автор тұспалдау әдісімен жазған. Оқиға түс түрінде суреттеледі. Шын жарын іздеп тапқан лашынға көлдегі басқа құстар жабылып, одан сүйгенін айырып алып қалады. Сезім сырын түсінбейтіндердің тарапынан болған зорлыққа ақын жәбірлене қарайды.

Ақынның отаншылдық лирикасының ішінде «Сыр сандық» атты өлеңі де көрнекті орын алады. Отанды сүйюді адал достық пен сезім тазалығына ұластырып, сыр шерткен бұл шығармада ақын адамның рухани дүниесін биік құздың басына тығылған кілттеулі сыр сандығына балайды. Екінің бірі сол құздың басына шығып, сыр сандықты аша алмайды. Оны жан сырын терең ұғынған адал достар ғана аша алмақ.

Сыр сандығын ашып, адам жанының сым пернесін басқанда ғана дос көңілі, сыры шертіледі.

Адамның рухани жан дүниесін түсіне алатын сыр сандығын ашып, сым пернесін баса білетін достарға Сәкен «Қолыңда жемің барда шырқ айналып, жем таусылса, жалт беретін жанама достарды» қарсы қояды. Өмір идеясы өмір

шындығынан туған терең философиялық ойды аңғартады. Ол – көркемдігі жағынан да Сәкен поэзиясындағы елеулі туынды. Өлеңнің қайталанып келетін жолдары мен сөз тізбектері ақын ойын нақтылап, анықтай түсумен бірге шығармаға көркемдік, ойнақылық береді [4].

Бұл айтылғандар Сәкеннің лирика шекарасын батылдықыпен кеңейте алғанын, оны тек нәзік сезімнің көрінісі түрінде қалдырмай, оған азаматтық әуен, ойлы мазмұн бере дамытқанын дәлелдейді. «Ананың хаты», «Анаға жауап» сияқты өлеңдерінде ол ана мен бала арасындағы сағынышты сезімге жаңа заман қызметшісі – баланың салиқалы ойын қосады. Ол сағынып, «елге қайт» деп үгіттеген анасына тоқтау айтады. Бұл өлеңдерде ескі өмір мехнатын көп тартып, баласын өмір үшін күреске тәрбиелеген ана мен күрескер, жаңа қоғам иесі – баланың образдары жасалған. Сөйтіп, өзінің отанға деген сүйіспеншілігін жырлары арқылы, сезімі арқылы жырлаған ақын лирик ақын есебінде ізгі адамгершілік мінездерді, айнымас достықты, анаға деген қасиетті сезімдерді қастерлеуші болды. Сонымен қабат, ақынның азаматтық күйді жырлаған лирикалық шығармаларында өмір сүруге деген құлшыныс, алдағы арманға деген сенім терең орын алған. Ақын өлеңдерінен ешқандай күйзеліс немесе өмірден түңілу сарындары кездеспейді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Кәкішев, ТС. (2010). *Сейфуллин шығармашылық өмірбаяны*. Астана, Фолиант, 214.
- 2 Қаратаев, М. (1987). *Әдебиет және өнер*. Алматы, Ғылым, 427.
- 3 Нұрғали, Р. (1995). *Алаш арыстары*. Алматы, Мектеп, 148.
- 4 Marieiev D., Miniailo, R., Martina, O., Tretyak, N., Moiseienko, N. (2024). Use of onomastic material in the educational space. *Amazonia Investiga*, 13(75), 67-79.